

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Геолого-географічний факультет
Кафедра географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру

Дипломна робота
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»
на тему: **САМООСВІТА ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛЯ**
ГЕОГРАФІЇ

SELF-EDUCATION AND QUALIFICATION IMPROVEMENT OF
GEOGRAPHY TEACHER

Виконала: студентка 4 курсу
денної форми навчання
спеціальності 014.07 Середня освіта (географія)
Зуєва Аліна Валеріївна
Керівник: к. геогр. н, доц. Тортник М.Й.
Рецензент: к. геогр. н., доц. Стоян О.О.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ 8 від 23.05. 2022 р.

Захищено на засіданні ЕК №
протокол № від 2022 р.
Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою/шкалою ECTS/ бали)

Завідувач кафедри

(підпис) Буяновський А.О.

Голова ЕК

(підпис) Адобовська М. В.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
1 САМООСВІТА ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ.....	6
1.1 Поняття про самоосвіту вчителя географії, її мотиви і методика.....	6
1.2 Форми та джерела самоосвіти.....	15
1.3 Проблеми самоосвіти і її можливості	16
1.4 Результати самоосвіти вчителя географії і продуктивність процесу самоосвіти.....	20
2 ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ В УКРАЇНІ.....	24
2.1 Поняття про підвищення кваліфікації викладачів в освіті.....	24
2.2 Роль підвищення кваліфікації викладачів в системі освіти.....	25
2.3 Нормативно-законодавча документація підвищення кваліфікації педагогічних працівників.....	26
2.4 Основні питання щодо підвищення кваліфікації вчителя географії	28
2.5. Умови ефективної роботи по підвищенню кваліфікації вчителя географії та очікувані результати.....	29
ВИСНОВКИ.....	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	36

ВСТУП

Спеціальність вчителя належать до категорії тих професій, які потребують постійної самоосвіти та самовдосконалення. Вдосконалюватися, на мою думку, потрібно все життя. Чим більше людина пізнає, тим більше вона розуміє, скільки ще корисного можна почерпнути для себе з оточуючого середовища. Наприклад, ніхто не заперечить, що сьогоднішні діти сильно відрізняються від дітей минулих десятиліть. Коли ми це розуміємо, ми структуруємо свою роботу з ними інакше, ніж з вчителями, які нас навчали. А в усьому іншому ми намагаємося йти в ногу з часом. Навчаючись новому, ділимося корисним досвідом, тим самим ми створюємо новітню освітню епоху. Ми навчаємо інших і вчимося самі.

Педагог завжди шукає найоптимальніші шляхи для підвищення якості навчання та розвитку інтересу до предмета. Сьогодні дуже важливо, щоб вчитель був творчою, саморозвиненою особистістю. Адже саме вчитель має величезний вплив на формування світогляду підростаючого покоління, яке він навчає.

Сучасний вчитель – це професіонал, тому він має бути і артистом, і художником, і письменником, і співаком, але при всьому цьому завжди залишатися і учнем. Хороший вчитель постійно повинен продовжувати вчитися: вчитися працювати над собою, вчитися спілкуватися з дітьми, вчитися готуватися до уроку. Вчитися, вчитися і ще раз вчитися... Педагогічна діяльність подібна до мозаїки – образ складається зі шматочків, кожен з яких необхідно підібрати по кольору, формі, розміру. Праця кропітка, трудомістка: не завжди частинки співпадають. Іноді доводиться все перекладати по-новому.

У Святому Письмі сказано, що всякий, хто вчить, *ПОВИНЕН* у першу чергу вчити самого себе! Тому самоосвіта – це чергова сходинка педагогічного Олімпу.

Суспільство завжди висувало, пред'являло і буде пред'являти до вчителя найвищі вимоги. Для того, щоб вчити інших, потрібно знати більше. При цьому, вчитель повинен знати не тільки свій предмет і володіти методикою його викладання, а й бути обізнаним з іншими науками, різними сферами суспільного життя, орієнтуватися в сучасній політиці та економіці. Вчитель повинен вчитися всьому постійно, тому що перед ним кожен рік змінюються тимчасові етапи, поглиблюються, а деяких випадках і навіть змінюються уявлення про навколишній світ.

Самоосвіта вчителя є необхідною умовою професійної діяльності педагога. Тому професійне зростання також можна назвати і пошуком свого шляху, набуттям власного голосу.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю теоретичного обґрунтування та методичного розроблення шляхів розвитку педагогічної майстерності вчителів під час самоосвіти та підвищення професійної кваліфікації.

Метою даної роботи є ознайомлення з організаційно-педагогічними умовами і методичними положеннями щодо розвитку педагогічної майстерності вчителів географії у процесі неперервного професійного самовдосконалення .

Об'єкт дослідження: професійне самовдосконалення та підвищення кваліфікації вчителя географії.

Предмет дослідження: особливості розвитку педагогічної майстерності вчителя географії в процесі професійного самовдосконалення.

Під час написання роботи ставилися *наступні завдання*:

- розглянути поняття, мотиви, основні напрямки та форми самоосвіти викладача;
- ознайомитись з процесом організації самоосвіти;
- виявити результати та ефективність самоосвіти;

- визначити роль підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації вчителя географії;
- дати оцінку процесу підвищення кваліфікації вчителя географії.

Для написання роботи було використано такі методи дослідження: теоретичний, аналіз та синтез.

Робота складається з вступу, 2 розділів, висновків, списку використаної літератури. Загальний обсяг роботи складає 38 сторінок.

В першому розділі розглянуті загальні питання поняття самоосвіти, її мотиви і методика, форми і джерела. Також розглянуті деякі проблемні питання самоосвіти і її можливості.

В другому розділі висвітлюються важливі питання ролі підвищення кваліфікації викладачів в системі освіти.

1 САМООСВІТА ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ

1.1 Поняття про самоосвіту вчителя географії, її мотиви і методика

Одним із найефективніших засобів підвищення кваліфікації вчителя є його постійна самоосвіта. Самонавчання в основному полягає в тому, щоб стати більш інформованим спеціалістом, набути розширеного розуміння та намагатися вдосконалити себе як професійного педагога та власну практику.

Поняття «самоосвіта» можна трактувати по-різному. В широкому сенсі воно може включати самозапочаткований досвід навчання, що вчитель географії здійснює під час своєї професійної роботи. В основному це має вигляд не схожого на студентське навчання або курси. Самоосвіта відбувається саме в процесі роботи викладача, роботи над своїми помилками, прагнення покращити свій рівень обізнаності, тощо. Тобто самоосвіта часто є неофіційною формою самовдосконалення себе як викладача.

Сила самоосвіти для навчання полягає в її меті і самомотивації, що вона породжує. Наприклад, сьогодні не всі педагоги-географи вірять, що нові електронні технології можуть полегшити навчання з географії, але спробувавши працювати в цьому напрямі і здобувши певні навички роботи з електронними приладами, вони неодмінно захочуть використовувати їх у себе на уроці географії. Адже саме за допомогою новітніх приладів, технологій сучасні уроки географії стають більш цікавими, будь-який матеріал можна без проблем онаочнити, пробуджується стимуляція до навчання і захопленість предметом в учнів. І в цій ситуації одною з основних умов є неодмінність здобути певні навички вчителю географії для роботи на уроці в такому форматі. І в цьому прикладі доречним стане саме форма самоосвіти.

Самонавчання здебільшого пов'язане з підвищенням інформованості, розширенням розуміння та змогою покращити себе як професійного педагога. Важливим аспектом самонавчання є пошук «розриву» (дистанції)

та протиріч між особистою теорією, власними переконаннями, думками, ідеями та тим, як насправді проводиться власне навчання. Це означає виявити та визнати відмінності між власними нормативними переконаннями та прагненнями до навчання, з одного боку, та реальною педагогічною практикою, з іншого боку. Це те, що дослідники описують як поняття переживання себе як «живого протиріччя». Простіше кажучи: ми думаємо, маємо на увазі і говоримо одне, а в дії робимо інше.

Саме викладачі-вихователі повинні контролювати розвиток і формування знань про викладання в педагогічній освіті, а також те, як сприяти розвитку, розумінню та навчанню студентів-вчителів. Це означає, що саме практики (викладачі вчителів) несуть відповідальність і повинні взяти на себе відповідальність за дослідження, опис і формулювання взаємозв'язку між даним навчанням та розвитком, розумінням і навчанням студентів [2, 6, 7] .

До цієї відповідальності використовується інколи термін «агентство вчителів». Йдеться про те, щоб викладачі-вихователі взяли під контроль свою власну професійну практику, досліджуючи її з наміром розвивати та вдосконалювати як себе, так і практику та прагнути створити нові знання, засновані на дослідженнях. Важливим аспектом тут є також критичне ставлення до існуючих знань, традицій, інституційного способу мислення та дій, а також інституційного лідерства, пов'язаного з освітою вчителів .

Таким чином, самонавчання, яке веде до змін і вдосконалень, є практикою дій викладача.

Важливий аспект самонавчання, який має вирішальне значення для розуміння методології, закладений у прагненні викладачів-вихователів краще узгодити свої навчальні наміри з їхніми навчальними діями.

Дослідження, пов'язані з самонавчанням, зуміли виявити деякі складності, пов'язані з освітою вчителів та висвітлили важливу, але недооцінену роботу інститутів педагогічної освіти та викладачів.

Самонавчання – це не рецепт чи процедура, якої жорстко дотримуються, а скоріше методологія навчання та дослідження власної практики, свого «Я» та власного підходу до навчання [8,10,12,13].

Одна з цілей самонавчання полягає в тому, що самонавчання може допомогти вчителям вийти за межі технічного та механічного редукціонізму (тобто принципу, при якому складні явища можна пояснити за допомогою законів, властивих явищам більш простим) тобто з точки зору «знати як», до перспективи «знати чому». Це означає: щоб вчителі та керівники вчителів відповідали вимогам суспільства щодо високоякісної освіти у ХХІ столітті, вчителі мають бути більше, ніж професійні та освітні експерти. Це, у свою чергу, означає, що навчання передбачає моральний обов'язок, моральний вимір власних знань, який включає особисті властивості, такі як вразливість, чесність і довіра, які є важливими в роботі вчителя та викладача [15, 20].

Інша мета самонавчання – «модельовати» щось для учнів. У дослідженні самонавчання «модельовання» розуміється як: 1) спосіб проілюструвати щось, 2) спосіб обробити і операціоналізувати щось, 3) спосіб експериментувати з чимось, 4) перспективу та підхід до того, що досліджується. Таким чином, модельовання стає відправною точкою для професійного зростання та розвитку [22].

Основна мета самонавчання також пов'язана з необхідністю ставити критичні запитання про викладання, навчання, розвиток та знання, а також сформулювати розуміння практики викладачів-вихователів. Якщо результат самонавчання дійсно має на меті вплинути на роботу в освіті вчителів за межами особистості, дослідження повинні продемонструвати науковість і генерацію знань, які можуть бути центральними в освіті вчителів і дослідницькій галузі в цілому. Самонавчання має бути доступним для публічної критики, критичного огляду та оцінки з боку інших викладачів, щоб інші могли використовувати, розвивати, адаптувати та коригувати роботу значущими способами, які відповідають їхньому навчальному контексту та власному рівню знань [23,26].

Питання, які викладачі часто ставлять до себе, є критичним посиленням на якість самостійного навчання. Іншими словами: яке значення дослідження для інших? Яке значення надає дослідження іншим? Чи можна перенести дослідження в інші контексти? Якщо подібні питання залишаються без відповіді, самонавчання може стати нудним дослідженням, від якого інші в цій галузі не отримають користі та нових знань.

Займаючись самоосвітою згідно особистого плану саморозвитку, педагоги досягають певних результатів у роботі, які показують, що у учнів формується нова система знань, умінь і навичок, розвивається самостійність, виникає інтерес до географії та біології, а це все сприяє підвищенню ефективності навчання учнів [12,18].

З точки зору психології педагогічному працівникові необхідно постійно займатися самоосвітою, оскільки специфіка педагогічної діяльності полягає в тому, що вчителі:

- не завжди «задоволенні» професійною освітою;
- завжди знаходяться в безпосередньому контакті з учнівською аудиторією, яка постійно потребує нових і цікавих знань;
- мають повідомляти інформацію, яку вони інтерпретують відповідно до своїх поглядів та переконань, а учні сприймають її як істинну;
- обмежені у часі для отримання інформації в порівнянні з учнями;
- мають обмежене коло спілкування зі своїми колегами і нерідко обмежене професійними інтересами середовище спілкування;
- постійно знаходяться в творчій атмосфері педагогічної діяльності;
- є конкурентами в навчально-виховному процесі;
- є активними членами педагогічного колективу, громади, соціуму;
- щоденно ознайомлюються з великими обсягами інформації педагогічного, професійного, соціального, політичного напрямів тощо.

Основними завданнями самоосвітньої діяльності педагогічного працівника є:

- вдосконалення наявних та здобуття нових теоретичних знань, практичних умінь і навиків з метою досягнення бажаного рівня професійної компетентності;
- оволодіння з подальшим використанням нових форм, методів, прийомів навчання й виховання;
- вивчення, узагальнення та впровадження в практику перспективного педагогічного досвіду, новітніх досягнень педагогіки та психології, нових педагогічних технологій;
- розвиток особистісних здібностей, професійних компетентностей;
- систематичне оновлення індивідуального й соціального досвіду.

Існує велика різноманітність мотивів, яка спонукає педагогів до самоосвіти. Серед них можна відзначити цілий ряд наступних:

Бажання творчості. Вчитель – професія творча. Творча людина не зможе з року в рік працювати за одним і тим же поурочним планом або сценарієм. Робота повинна бути цікавою, вдосконалюватись і приносити задоволення.

Зміни, що відбуваються в житті суспільства. Ці зміни в першу чергу торкаються учнів, формують їхній світогляд, і не хотілося б, щоб образ педагога формувався у дітей як образ «несучасної людини».

Конкуренція. Можливість бути потрібною на роботі. Не секрет, що багато батьків, приводячи дитину до школи, просяться в клас до конкретного вчителя, предметника або класного керівника.

Громадська думка. Людині не байдуже, вважають його «хорошим» або «поганим». Поганим вчителем бути прикро.

Матеріальне стимулювання. Без постійного засвоєння нових знань не домогтися підвищення категорії, збільшення навантаження у школі, заробітної платні тощо.

Інтерес. Вчитися просто цікаво. Як людина, яка щодня вчить, не буде постійно вчитися? Чи вправі вона тоді викладати.

Самонавчання — це не рецепт чи процедура, а скоріше методологія. Самонавчання є методологією вивчення професійних практик викладачів-вихователів, і що не існує конкретного методу чи правильного способу проведення самонавчання. Хоча методи та методології самонавчання мало чим відрізняються від інших методів дослідження, самонавчання є методологічно унікальним. Самонавчання передбачає іншу філософську та політичну позицію і дослідники, які охоплюють самонавчання, вивчають власну практику, представляють альтернативне уявлення про стосунки дослідника та досліджуваного об'єкту у міру того, як вони досліджують розвиток практики розуміння.

Тому при розгляді того, як підійти до самостійного навчання, важливо усвідомлювати безперервну взаємодію між дослідженням і практикою. На думку дослідників, постійна критика, пов'язана з самонавчанням, це відсутність методологічної строгості та прозорості.

Глибокі погляди на методологію самонавчання, окреслюючи те, що вона представляє собою чотири інтегровані аспекти [6,8].

Перший аспект полягає в тому, що самонавчання має на меті створити зміни та покращення як на індивідуальному, колективному, так і на інституційному рівні. Крім того, однією з цілей самонавчання є внесення нових знань і розвитку, пов'язаних з освітою вчителів. Тому необхідно, щоб самонавчання ґрунтовно з'ясовувало та обґрунтовувало зроблений вибір, а дослідження має вказувати на зміни чи нові структури в мисленні, процесах і діях навчання та розвитку. У дослідженнях також важливо висвітлювати, як і чому відбулися зміни та покращення.

Другий аспект стосується інтерактивності в самонавчанні. Інтерактивність пов'язана з взаємодією з колегами, зі студентами, з літературою і дослідженнями в галузі та взаємодією з нашою попередньою практикою.

Третій аспект полягає в тому, що для самонавчання використовуються кілька насамперед якісних методів. Деякі з цих методів часто

використовуються в освітніх дослідженнях і інтервенційних дослідженнях, тоді як деякі методи можуть мати більш інноваційний характер.

Четвертий аспект стосується необхідності формалізації роботи та надання її професійній спільноті (тобто іншим дослідникам, які займаються самонавчанням та дослідженнями в галузі педагогічної освіти). Щоб самонавчання було прикладом розвитку знань і практики, воно повинно бути зрозумілим іншим дослідникам, які займаються самонавчанням або дослідженням педагогічної освіти. Крім того, дослідник, який завершив дослідження, повинен залучити та направляти читача до вивчення аспектів дослідження, пов'язаних із викладанням і навчанням, з'ясовуючи досвід і ситуації, а дослідження (текст) має залучати дослідника. Це означає, що дослідник повинен показати, хто він/вона в цьому проекті, висвітлюючи думки, інтерпретації, дії, розвиток, і це має мати вигляд легкої для розуміння системи.

Основною відправною точкою в усіх емпіричних дослідженнях є вибір теми дослідження та методів, які найкраще підходять для висвітлення та відповіді на питання дослідження. Таким чином, питання дослідження закладають основу для вибору теми та методів дослідження. Щоб зіставити, досліджувати, аналізувати, розвивати та представляти дослідження для широкої аудиторії, дослідники, які займаються самонавчанням, використовують будь-які методи, які забезпечать необхідні докази та контекст для розуміння необхідної тематики.

Необхідною початковою умовою здійснення самоосвітньої діяльності є осмислення учасниками освітнього процесу потреби здобувати інформацію, що необхідна для особистісного розвитку, тобто формування самоосвітньої потреби. Під самоосвітньою потребою слід розуміти стійке прагнення особистості до самоосвіти, до систематичного оновлення й збагачення професійних знань. З позицій культурологічного підходу до формування змісту освіти самоосвітня діяльність – це систематичне самостійне оновлення, поновлення, здобуття, удосконалення професійно-фахових знань,

умінь, культурологічних домінант, досвіду творчої діяльності. В запропонованій моделі велика увага приділяється мотивації самоосвітньої діяльності вчителя, адже мотивацію визначають особисті цінності людини, її погляди, переконання, розуміння. Крім того існують зовнішні мотиви в особі адміністрації навчального закладу, колег, чиновників міністерства і місцевих відділів освіти, запитів учнів та їх батьків, що спонукають вчителя до самоосвіти. Мотивація до самоосвітньої діяльності – бажання підвищити кваліфікаційну категорію, спонукання адміністрацією навчального закладу, зміни програм і підручників, пошук відповідей на запитання учнів, підготовка робіт МАН, олімпіади, географічні конкурси і турніри. Одночасно і зовнішнім, і внутрішнім мотивом до самоосвітньої діяльності виступають географічні знання самі по собі, їх специфічні особливості. Географія є одним з найважливіших предметів в системі сучасної загальної і професійної освіти оскільки вона синтезує природничо-наукові і суспільні знання про рідний край, країну і світ в цілому, що є універсальною цінністю і забезпечує формування сучасної гармонійної особистості. Більшість дослідників звертають увагу на: 1) інтегральність і міждисциплінарність географічних знань, що об'єднують зміст предметів природничо-наукового і суспільно-гуманітарного циклів (за образним висловлюванням М.М. Баранського географія охоплює «від геології до ідеології»). Як зазначає В.П. Корнєєв, підручник географії – важливе джерело знань не тільки з цього предмета, але й із суміжних дисциплін. Зміст його охоплює багато різноманітних знань: біологічних, зоологічних, історичних, математичних, соціальних, економічних [11]. Все це в повній мірі стосується і географічних знань загалом; 2) неперервність географічних знань. Суспільно-географічні знання знаходяться в динамічному розвитку, тому вчителю географії необхідно вивчати і аналізувати події, що постійно відбуваються, і статистичні дані, що надходять із різних сфер життєдіяльності сучасного суспільства. У вчителя виникає потреба самостійно добирати конкретні приклади для ілюстрації теоретичних положень, підтверджувати їх сучасними фактами, виявляти

причинно-наслідкові зв'язки в класичній тріаді географічної науки «природа-населення-господарство». Розглядаючи шляхи задоволення самоосвітньої потреби констатуємо, що сучасні та інноваційні джерела інформації порівняно з традиційними мають ряд переваг, на яких акцентують увагу прихильники впровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання. При цьому звертається увага на комфортних умовах для самостійної діяльності педагогів, можливість побудови індивідуальної траєкторії навчання, створення особистої електронної колекції знань; зменшення часу на пошук потрібної інформації, її опрацювання, зберігання та перетворення у власні знання; активізацію процесу отримання знань, підвищення рівня розуміння та емоційного сприйняття інформації [7]. Внаслідок такої самоосвітньої діяльності вчитель може створювати електронні презентації до уроку, рекомендувати список серверів, що містять навчальну інформацію і залишатися для учнів путівником в інформаційному морі електронних джерел географічної інформації. Водночас ряд дослідників застерігають від надмірного захоплення новими інформаційними технологіями, зокрема Л.І. Зеленська акцентує увагу на деяких негативних сторонах використання Інтернету в географічній освіті, негативного впливу на якість освіти окремої недостовірної географічної інформації, яку отримують охоплені навчанням за запитами [14]. Тому не менш актуальним залишається використання традиційних шляхів самоосвітньої діяльності і «живе» вербальне спілкування з колегами, адміністрацією, науковцями, методистами. Бажаним соціальним результатом самоосвітньої діяльності вчителя географії є удосконалення особистості, прогресивні зміни в професійній компетентності педагога, підвищення якості життя, що повинно підтверджуватись підвищенням атестаційної категорії.

Отже, як показують дослідження, самоосвітня діяльність вчителя географії формується за таких умов і особистих якостей педагога: — усвідомлення самоосвітньої потреби в систематичному оновленні й збагаченні професійних знань в умовах інформаційного суспільства та

враховуючи специфіку географічних знань (інтегральність, міждисциплінарність, неперервність); – вмотивована установка на задоволення самоосвітньої потреби, спонукальне освітнє середовище (підтримка колег, методиста, адміністративні заохочення, запити учнів та їх батьків) до самоосвітньої діяльності; – уміння організувати власну діяльність (спланувати час і місце задоволення потреби в самоосвіті, визначити траєкторію саморозвитку, ентузіазм від самоосвіти); – розуміння переваг і недоліків традиційних і сучасних та інноваційних шляхів реалізації самоосвітньої діяльності, їх оптимальне поєднання; – самооцінка ступеня задоволення самоосвітньої потреби

У цих різних прикладах із різних самодосліджень впливає те, що цей процес не передбачає дотримання рецепту чи фіксованої процедури, а те, що існує багато різних методологічних підходів. Від того, які методологічні заходи має вжити дослідник, залежить спрямованість дослідження, те що підлягає дослідженню та мета дослідження. Досі намагаються висвітлити та описати, що таке самонавчання і що робить самонавчання особливим з точки зору методологічних підходів.

1.2 Форми та джерела самоосвіти

Усі форми самоосвіти можна умовно розділити на дві групи: *індивідуальна та групова*. В *індивідуальній формі* ініціатором є сам індивід. *Групова форма* у вигляді діяльності методичного об'єднання, семінарів, практикумів, курсів підвищення кваліфікації, творчих груп. Забезпечує зворотний зв'язок між результатами індивідуального самоосвіти та самим індивідом.

Конкретні види самоосвіти: систематичний перегляд визначених телепередач; ознайомлення з конкретними професійними періодичними виданнями; читання методичної, професійної і предметної літератури; огляд в Інтернеті інформації по конкретному предмету; відвідування семінарів,

тренінгів, конференцій, уроків колег; дискусії, бесіди, обмін досвідом з колегами; вивчення сучасних психологічних методик в процесі інтерактивних тренінгів; вивчення іноземних мов; систематичне проходження курсів підвищення кваліфікації; проведення відкритих уроків для аналізу зі сторін колег; дискусії з колегами в школі, районі, місті та в Інтернеті; вивчення інформаційно-комп'ютерних технологій.

В основі вивчення педагогічних особливостей підготовки вчителів географії, на мій погляд, виступають праці таких вітчизняних і зарубіжних вчених, географів і педагогів, які досліджували взаємозв'язок інноваційних процесів та ефектів (Н.Ф. Родіонова, Л.В. Сморгунова), методологію організації мережі щодо інноваційних процесів в освіті (А.І. Дамський, Т.А. Зубарева, О.Д. Федотова), питання використання мережевої взаємодії для інноваційного розвитку навчальних закладів (Н.Є. Орліхіна, Н.С. Бугрова, Н.Л. Гололобова, Є.В. Чорнобай), організацію питань проектної діяльності в умовах школи інформатизації (Є. С. Полат).

1.3 Проблеми самоосвіти і її можливості

Існує ризик, що навчання, отримане в результаті самонавчання, просто стане псевдонімом для раціоналізації або самовиправдання. Одним із основних елементів самонавчання є більша інформованість та розвиток власної практики через прийняття рефлексивного ставлення до власного навчання. Важливою особливістю рефлексивного навчання є критичний погляд на практику та критичний погляд на існуючі передбачувані припущення, пов'язані з різними аспектами навчального процесу. У сфері педагогічної освіти широко поширена думка про те, що існує сильний зв'язок між тим, у що вірить вчитель, і тим, як навчання відбувається в класі.

Таким чином, щоб вплинути на практику, уявлення вчителів про викладання мають бути трансформовані, а критичні запитання мають бути задані про те, що робиться.

Але з різних причин це легше сказати, ніж зробити. *По-перше*, це пов'язано з тим, що наші переконання, цінності та знання про викладання походять із нашого досвіду та нашої особистої історії, яка обов'язково обмежена. *По-друге*, багато з цих припущень є неявними, що означає, що вони ніколи не були сформульовані, навіть для нас самих.

З одного боку, вимоги сприяння професійному розвитку та вдосконаленню на практиці, а з іншого – розвиток публічної та доступної бази знань у педагогічній освіті. Занадто великий рух до релевантності (міра відповідності отримуваного результату бажаному) може призвести до дослідження, в якому особа, яка проводить дослідження, стає єдиною, яка існує в тексті. Іншими словами, це дослідження, яке не обов'язково матиме передачу цінності іншим викладачам. Такі дослідження, ймовірно, підвищать обізнаність і відкриють нове розуміння для людини, яка завершила дослідження, але значення може не виходити за межі локального індивідуального контексту. З цієї сторони дослідження буде виявлятися як дослідження про себе і для себе, та питання про те, що це означає для інших у сфері педагогічної освіти.

Хоча структура та мислення в рамках самонавчання мають на меті, серед іншого, прийняти критичний погляд на освітню політику, що в багатьох країнах сприяє досить вузькому погляду на практику, навчання та розвиток знань у освіті вчителів та в школах, наведено приклади самонавчання, де представлені пропозиції щодо швидкого вирішення проблем та підвищення ефективності власної практики. Іншими словами, знайти швидкі та короткострокові рішення складних проблем, щоб навчання студентів могло відбуватися ефективно, за менший час і, бажано, менше ресурсів. Такий підхід до самонавчання, як дослідження викладання, має велику легітимність серед багатьох політиків, які хочуть отримати чіткі докази того, «що працює».

Незалежно від того, чи зазнають тиску дослідники, які займаються самонавчанням чи іншими дослідницькими підходами, і притягують їх до

відповідальності, вказуючи на докази того, «що працює» і як педагогіка має бути в освіті вчителів і в школах, не дивно, що дослідники можуть спокуситися обмежити порядок денний дослідження на питання «що працює».

Такий підхід обмежить цінність самонавчання його функціональним, самоорієнтованим і проблемним характером, що є характерним для самонавчання. Таким чином, самонавчання ризикує бути відрізнаним від потенціалу, притаманного можливостям розвинути значне критично-політичне, освітнє та гносеологічне розуміння складнощів освіти вчителів і викладання загалом. Самостійні дослідження повинні сформулювати розуміння дослідником того, що, чому і як дослідження призвело до розуміння, а дослідження має виявити напруженість у конкретному курсі дій, наприклад, чому один тип дій був обраний замість інших. Йдеться про пропозицію концептуалізації того, як дослідник прийшов до того, що він зробив, і які знання було отримано.

Хоча деякі проблеми, пов'язані з самонавчанням, були описані, у цьому підході до досліджень і розробок також є кілька можливостей для розвитку та нарощування знань.

По-перше, це особиста вигода займатися самонавчанням, яке стосується їхнього власного професійного розвитку як викладача. Дослідження, що займаються самонавчанням, мають особливо хороші умови для впливу на сферу освіти вчителів та розвитку її бази знань. Це пов'язано з тим, що підхід до самонавчання потенційно передбачає зміни в особистому «я», і саме ці зміни є найбільш придатними для самонавчання.

По-друге, існують можливості для зміни форми та розвитку педагогічної освіти у навчальних закладах з погляду викладання, навчальних планів, програм та курсів.

По-третє, є можливості закласти основу для зростаючої міжнародної спільноти педагогів, які займаються самостійним навчанням (або загальною педагогічною освітою) та отримують користь від постійної взаємодії між

дослідженнями, дослідниками, викладачами, педагогами та обміну інсайтами.

Інша можливість самонавчання полягає в тому, що викладачі-вихователі намагаються краще зрозуміти, як справлятися з дилемами, викликами та проблемами, вирішувати важливі дії, а не шукати правильні відповіді на них. Побачивши дилеми, виклики та проблеми з такої точки зору, можна створити можливості, які допоможуть пролити світло на те, якою насправді є реальність того, що досліджується [25]. Це має якісну різницю, коли саме практик визначає виклик замість того, щоб його вводили або нав'язували зовнішні спостерігачі, особи, які приймають рішення, чи інші, чия робота знаходиться на відстані від викладача.

Дослідницький підхід до самонавчання також може стати хорошим способом створення значущих процесів, щоб краще усвідомити, хто ви є як викладач, і розвивати свою особистість. Займаючись самонавчанням, викладачі можуть краще усвідомлювати, хто вони є, і знайти свої основні цінності як вчителів. Йдеться про підвищення обізнаності про те, хто ви, які ваші основні цінності та як це передати [12].

Навчання та розвиток знань полягає в тому, щоб вирішувати такі ситуації, досліджуючи та залучаючись до них, систематично працюючи та перетворюючи це на те, що ми розуміємо та оволодіваємо. Нові знання тоді зможуть допомогти нам змінити та покращити наше мислення та дії. Коли мета полягає в тому, щоб створити розвиток і генерувати нові знання, важливі для практики фахівця-практика та підтримати навчання студентів-викладачів, важливим фактором є тестування та експериментування з новими підходами до процесів навчання. Самонавчання є доречним і хорошим підходом для експериментування, випробування методів, виходу в невідоме і виходу із зони комфорту. Однією з причин цього є вимога до інтерактивності зі студентами, колегами, літературою та дослідженнями в галузі та з власною попередньою практикою. У колективних процесах, швидше за все, з'являться креативність та інновації, ніж якщо ми працюємо окремо, а реалізація

«нового підходу» відбувається в середовищі, де учасники працюють над змінами.

Тестування та експериментування – це, мабуть, те, чим займаються всі вчителі та викладачі в більшій чи меншій мірі, але це не означає, що тестування та експериментування вивчаються та мають дослідницький підхід. За допомогою самонавчання викладачі можуть досліджувати та вивчати це тестування та експериментування, глибше заглиблюватися в те, що вони роблять, активно використовувати учнів у розробці нових методичних підходів та конструювати хороші та значущі процеси, які мають сенс для учнів і підходять для вчителя-викладача.

Багато вчителів бояться зазнати невдач або що вони працюють не так, як вони планували, і що цей страх не досягти успіху може стати перешкодою для розвитку та навчання. Ми не повинні боятися помилитися або того, що схема піде не так, як планувалося, оскільки помилка – це не просто помилка. Помилки як відправна точка і потенційне джерело для розвитку нових знань і подальшого розвитку, є як щось повчальне.

1.4 Результати самоосвіти вчителя географії і продуктивність процесу самоосвіти

Особистий план самоосвіти вчителя географії безперечно має містити перелік результатів, які потрібно досягти за певний термін. Цими результатами самоосвіти педагога, на певному етапі, можуть бути:

- Підвищення якості викладання предмета;
- Досліджені або видані методичні посібники, статті, підручники, програми, сценарії, дослідження;
- Розробка дидактичних матеріалів, тестів;
- Розробка нових способів, форм та прийомів навчання;

- Розробка методичних рекомендацій щодо застосування нової інформаційної технології;
- Виступи, доповіді;
- Розробка та проведення відкритих уроків за власними, новаторськими технологіями;
- Проведення майстер-класів, тренінгів, конференцій, семінарів, узагальнення навичок з досліджуваної теми.

Отже, чим більше інформації, способів та інструментів у своїй роботі застосовує вчитель, тим більший ефект від його роботи та вищий рівень його професійної майстерності.

Самоосвіта вчителя буде продуктивною, якщо виконуються наступні умови:

- У процесі самоосвіти виникає потреба вчителя у власному розвитку та самовдосконаленні;
- У вчителя є способи самопізнання та самоаналізу педагогічного досвіду;
- Педагог має розвинену здатність до роздумів;
- До програми професійного розвитку вчителя входить можливість проведення дослідницької, пошукової декади;
- У педагога є підготовка до педагогічної творчості;
- Виконується особистий та професійний розвиток та саморозвиток.

Для досягнення та підтримки високого рівня професійної культури від практикуючого педагога вимагається, насамперед, самостійна та цілеспрямована робота, саморозвиток, систематично отримані нові теоретичні та практичні професійні знання та набутий власний досвід, наявність соціально-педагогічних методів, що забезпечують глибшу обізнаність в їх технологічності та специфіці.

Отже, самонавчання є значущим підходом та інструментом, який можна використовувати для кількох цілей у підготовці викладача географії. Завдяки самостійному навчанню викладач може більшою мірою бути в змозі охопити та зобразити складність викладання, що може призвести до глибшого розуміння як практики, так і процесів навчання студентів.

У той же час важливо зазначити, що самонавчання може бути складним, і це ставить певні вимоги до викладачів. Це вимагає від них сміливості бути відкритими, готовими досліджувати власне педагогічне мислення, дії та практику та бути вразливими, відкритістю до інших поглядів, точок зору та критичних зауважень колег і студентів є важливою частиною. Відкритість також означає бути відкритим і мати сміливість пробувати, тестувати й експериментувати з новими завданнями, видами діяльності та діями у навчанні. Крім того, відкритість означає сміливість вийти із зони комфорту в творчий та інноваційний ландшафт.

Для вчителів, які займаються самонавчанням, дуже важливо, щоб вони були готові досліджувати власне педагогічне мислення та дії. Коли викладач бажає це зробити, є також притаманне бажання і мета вносити зміни в покращення своєї практики.

Відправною точкою для вивчення власного мислення, дій і практики може бути сприйняття проблем у навчальних ситуаціях. Вивчаючи власну практику та шукаючи нового підходу та розуміння, пов'язаних із викликами, викладачі можуть здійснити трансформацію від споживачів знань до виробників знань. Коли педагоги сприймають себе як виробників знань, це також впливає на їхню впевненість у собі, розвиток їх особистості та розвиток особистісної педагогічної освіти.

Нарешті, важливо мати мужність бути вразливим. Як тільки викладачі формують своє дослідження як самонавчання, вони вступають у сферу дослідження з іншим підходом, особистим підходом. Це вимагає від них перевіряти себе, свої припущення, свої упередження, свої переконання та ідеологію навчання.

Те, як людина навчає, залежить від того, хто він є і що він вважає своїми власними переконаннями та істинами, пов'язаними з навчанням.

Важливим впливом самонавчання є те, що це дослідницький підхід, який допомагає з'ясувати, хто ви, як викладач, і трохи покопатися у своїх власних переконаннях та істинах з метою кращого розуміння практики та реконструкції вашого переконання, що, у свою чергу, може призвести до покращення практики викладання та посилення педагогічної освіти.

2 ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ

2.1. Поняття про підвищення кваліфікації викладачів в освіті

Для педагогічного, керівного, та контрольного персоналу безперервне навчання є правом і обов'язком. Безперервне підвищення кваліфікації вчителів, управлінського, керівного та контрольного персоналу та професійна перепідготовка ґрунтуються на професійних стандартах педагогічної професії, стандартах якості та професійних компетенцій.

Постійне підвищення кваліфікації вчителів здійснюється відповідно до розвитку в галузі освіти та професійної підготовки, у тому числі за національним навчальним планом, та відповідно до особистих інтересів і потреб у розвитку.

Постійне підвищення кваліфікації вчителів забезпечує оновлення та розвиток компетенцій педагогічного колективу, у тому числі набуття нових навичок, відповідно до освітніх потреб та навчального плану.

Основними напрямками, в яких визначаються компетентності, що відповідають професії вчителя, є:

- а) галузь спеціалізації та дидактика спеціалізації, що відповідає навчальним дисциплінам та функції, яку виконує викладач;
- б) галузь освіти педагогіки та психології;
- в) сфера управління освітою та шкільне законодавство;
- г) сфера інформаційно-комунікаційних методів, що застосовуються в процесах викладання та навчання, в управлінні інституціями та управлінні даними;
- е) міждисциплінарні та міжпредметні галузі, спрямовані на альтернативні та додаткові стратегії навчання, дослідження та інновації, комунікацію та партнерство із соціальним середовищем тощо.

Рівень компетентності, охопленої програмами та безперервною освітою/розвитком, оцінюється відповідно до:

- здатності вчителя мобілізувати, поєднувати та автономно використовувати знання, навички та загальні та професійні компетенції відповідно до різноманітних вимог конкретного контексту, ситуації чи проблеми
- здатності вчителя справлятися зі змінами, складними і непередбачуваними ситуаціями.

2.2 Роль підвищення кваліфікації викладачів в системі освіти

Розвиток кадрів є комплексом заходів, зокрема професійного навчання випускників школи, перепідготовки, підвищення кваліфікації персоналу. Мета процесу підвищення кваліфікації персоналу – забезпечення організацією добре підготовлених працівників відповідно до своїх цілей, а також її стратегії.

Сучасні державні політики у сфері професійної освіти спрямовані на вирішення двох соціально-економічних завдань:

- Забезпечити потребу у виробництві робочих сил, необхідних кваліфікацій;
- Боротьба з безробіттям - перепідготовка безробітних працівників

Підготовка професійних кадрів – це комплекс заходів, спрямованих на систематичне підвищення та покращення кваліфікації, що відповідає поточним та перспективним цілям організації та забезпечує відповідність вимогам, що пред'являються робочим місцем до здібностей співробітника.

Підвищення професіоналізму позитивно вплине на:

- Гарантії збереження робочих місць;
- Можливість підвищення кваліфікації у виробництві;
- Доходи працівника.

Кваліфікація – це динамічна здатність людини включатися у процес виробництва та виконувати передбачені технологією трудові операції. Кваліфікація характеризує, з одного боку, потенційну можливість працівника

виконувати роботу певної складності, а з іншого – рівень розвитку самого працівника.

У період інтенсивних технологічних перетворень підвищенню кваліфікації приділяється виняткове значення, що забезпечує саме існування підприємства.

2.3 Нормативно-законодавча документація підвищення кваліфікації педагогічних працівників

Для того щоб ідеально розуміти всі аспекти і вибрати найкращий шлях для саморозвитку, слід ознайомитися з відповідними документами, що стосуються підвищення кваліфікації [17]:

1. Закон України «Про освіту» (2017)

Стаття 54. Педагогічні, науково-педагогічні та наукові співробітники мають право на вакантний вибір освітніх програм, форм вивчення, навчальних закладів, установ та організацій, інших суб'єктів освітньої роботи, які здійснюють підвищення та перепідготовку педагогічних працівників.

Стаття 59. Збільшення кваліфікації може реалізуватися за різними видами (навчання за освітньою програмою, стажування, участь у сертифікаційних програмах, тренінгах, семінарах, вебінарах і т.д.) та у різноманітних формах (інституційна, дуальна, на робочому просторі і т.п. п.).

2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020).

Стаття 40. Педрада оцінює питання підвищення кваліфікації педагогічних співробітників, становлення їх творчої ініціативи, професіоналізму, визначає події щодо збільшення кваліфікації вихователів, створює та заявляє річний проект підвищення кваліфікації педагогічних співробітників.

Стаття 51. Будь-який педагогічний співробітник повинен щороку підвищувати свою кваліфікацію відповідно до Закону України «Про освіту» з урахуванням індивідуальностей, конкретних цим законодавством.

3. Питання підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників (Постанова №800 КМУ від 21.08.2019).

Стаття 6. Педагогічні та науково-педагогічні співробітники можуть підвищувати кваліфікацію за різними формами, видами.

Стаття 7. Педагогічні та науково-педагогічні співробітники автономно обирають певні форми, види, спрямованості та суб'єктів надання освітніх пропозицій щодо підвищення кваліфікації (далі – суб'єкти підвищення кваліфікації).

Стаття 9. Суб'єктом підвищення кваліфікації може бути установа освіти (його структурний підрозділ), наукова установа, інша юридична відділок, який здійснює освітню роботу у сфері підвищення кваліфікації педагогічних та/або науково-педагогічних співробітників .

Стаття 13. За підсумками проходження підвищення кваліфікації педагогічним та науково-педагогічним співробітникам видається документ, технічний опис, дизайн, метод підготовки, порядок видачі та обліку якого орієнтується відповідним суб'єктом.

Стаття 16. Обсяг підвищення кваліфікації педагогічного або науково-педагогічного співробітника закладу спільної середньої, професійно-технічної освіти не може бути менше 150 годин на 5 років.

Стаття 24. У суб'єктів підвищення кваліфікації, які мають дозвіл або здійснюють освітню роботу за акредитованою освітньою програмою, не просять окремого визнання або доказу.

4. Конфігурації у Розпорядженні №800 від 27.12.2019. Це розпорядження зміцнює те, що наставник може сам обирати, де і йому підвищувати кваліфікацію.

5. Про підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів спільної середньої освіти (4.03.2020).

У документах розповідається, що законодавство України не дає жодному органу влади, установі або організації повноважень щодо виділення особистими листами або іншим методом певних суб'єктів підвищення кваліфікації. Їхня видання (розсилка) вважається нелегальним.

2.4 Основні питання щодо підвищення кваліфікації вчителя географії

Для того, аби детально розібратися з процесом підвищення кваліфікації вчителя географії, варто відповісти на основні питання з цієї теми [16]:

- *Де вчитель географії може підвищити кваліфікацію?*

Вчитель географії може зробити це в Україні або за кордоном (крім держави, що визнана державою-агресором чи державою-окупантом).

- *Форми, за якими вчитель географії може підвищити кваліфікацію?*

Це може бути інституційна форма (як очна – денна та вечірня, так і заочна), дистанційна, форма онлайн-навчання, також на робочому місці або на виробництві, або вчитель може обрати інші зручні форми. Форми підвищення кваліфікації можна поєднувати.

- *Види підвищення кваліфікації?*

Цу може бути навчання за програмою підвищення кваліфікації, у тому числі участь у семінарах, практикумах, тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо. Також процес підвищення кваліфікації вчителя географії можна організувати у виді стажування.

- *Хто може підвищувати кваліфікацію вчителя географії?*

Підвищувати кваліфікацію вчителя географії можуть суб'єкти підвищення кваліфікації: заклад освіти або його структурний підрозділ, наукова установа, юридична особа, фізична особа, в тому числі – фізична особа-підприємець.

Всі суб'єкти повинні провадити освітню діяльність у сфері підвищення кваліфікації педагогічних та/або науково-педагогічних працівників.

- *Де вчитель географії може проходити процес підвищення кваліфікації?*

Цей процес може проходити за місцем власної освітньої діяльності суб'єкта, роботи педагога або за іншим місцем. Також підвищення кваліфікації можна пройти дистанційно, якщо це передбачено договором/програмою.

Викладачі можуть підвищувати кваліфікацію в різних суб'єктів.

- *Тривалість підвищення кваліфікації вчителя географії?*

Для педагога загальної середньої, професійної освіти – не менше 150 год./5 років.

- *Фінансування?*

Джерелами фінансування підвищення кваліфікації вчителя географії можуть бути: кошти державного, місцевих бюджетів, кошти фізичних та/або юридичних осіб, інші власні надходження закладу освіти та/або його засновника, або інші джерела, не заборонені законодавством.

2.5 Умови ефективної роботи по підвищенню кваліфікації вчителя географії та очікувані результати

Велике практичне значення має ефективне покращення професійних умов роботи вчителів.

Для підвищення ефективності професійної якісної роботи вчителів необхідні певні інституційні умови. Якість умов роботи в системі навчання залежить від наступних чотирьох показників: фінансування, нормативно-правове забезпечення функціонування системи підвищення кваліфікації, санітарно-гігієнічні умови навчального процесу в закладах підвищення кваліфікації і морально-психологічні умови.

При цьому, перші дві умови – це зовнішні умови всієї системи та окремих навчальних закладів. Два інших є внутрішніми.

Санітарно-гігієнічні та психологічні умови створюються зусиллями працівників закладів підвищення кваліфікації, а для викладачів цих закладів необхідно забезпечити комфортні умови.

Важлива умова для тих, хто навчається в системі робітників освіти – їх професійна діяльність. Потрапляючи на місце учня, педагоги не лише вчать, але і професійно оцінюють роботу тих, хто їх вчить.

Умови реалізації ефективної роботи з підвищення кваліфікації педагогічних кадрів наступні:

- інтеграція науки і практики, що обов'язково випереджає теорію та постійну рефлексію в соціально-педагогічному досвіді;
- структуроване уявлення поля професійно активності є змістовним орієнтиром у формуванні системи роботи з підвищення професіоналізму вчителів;
- модульна структура програм освіти на всіх стадіях процесу підвищення кваліфікації, що передбачає їх зіткнення за принципом спільної сумісності і безперервності;
- можливе самонавчання на кожній стадії професійного та особистісного розвитку;
- створення інформаційного середовища, яке професійно розвивається та дозволяє віртуально вибудовувати навчальні маршрути, орієнтовані на розвиток конкретних суб'єктів [3].

Безперервне підвищення кваліфікації забезпечує тісний зв'язок практичної роботи вчителів з підйомом науково-методичних, професійних та загальних культурних рівнів. Цілісність і безперервність є однією з умов успішного функціонування та розвитку системи підвищення кваліфікації педагогічного та управлінського персоналу [13].

Як зазначалося вище, процес підготовки, перепідготовки ті підвищення кваліфікації вчителя географії є необхідною складовою його навчальної діяльності. Під час підвищення кваліфікації, вчитель географії не тільки вдосконалює свою навчальну діяльність зі свого предмету, а й стає більш

обізнаним і в інших не менш важливих якостях як для вчителя географії, так і для викладача будь-якого іншого предмету. Очікуваними результатами процесу підвищення кваліфікації можуть бути наступні.

Предметні знання:

- розуміння знань, концепцій і навичок з курсу географії і місце цих навичок в процесі викладання предмету;
- знання та розуміння Національної навчальної програми, а також вміння правильно викладати цей матеріал учням;
- поглиблення знань з географії, що виходять за межі Національної навчальної програми та екзаменів у школі.

Предметне викладання:

- створення узгоджених планів уроків, які враховують всі стандарти та політику шкільної програми;
- вміння забезпечити правильну послідовність навчального процесу в різних класах;
- вміння встановлювати відповідні вимоги до учнів;
- використання низки стратегій навчання, що відповідають віку, здібностям і рівню навчальних досягнень учнів;
- викладення предметного змісту «зрозумілою мовою» та стимулюючою манерою;
- вміння сприяти розвитку мови та навичкам спілкування учнів;
- демонстрація вмінь вибирати та використовувати відповідні ресурси, включаючи інформаційні технології.

Управління класом:

- вміння вирішувати, коли варто навчати весь клас, а коли групи, пари або окремо (відповідно для конкретних цілей навчання);
- створення та підтримка цілеспрямованого та впорядкованого середовища для учнів;
- підтримка інтересу і мотивації в учнів.

Оцінювання та облік успішності учнів

- вміння вірно визначити поточний рівень досягнень окремих учнів на різних етапах навчання;
- вміння оцінити, наскільки добре кожен учень працює згідно стандарту, який очікується від учня цього віку;
- вміння грамотно і систематично оцінювати та реєструвати успіхи окремих учнів;
- демонстрація розуміння важливості звіту перед учнями про їхній успіх і регулярну оцінку їхньої роботи за узгодженими критеріями.

Подальший професійний розвиток

- розуміння школи як необхідного закладу для навчання учнів та її місце в суспільстві;
- знання та вміння орієнтуватися в правових та адміністративних обов'язках вчителів;
- здатність розвивати ефективні робочі відносини з професійними колегами і батьками учнів;
- здатність розпізнавати різноманіття відмінностей, включаючи таланти обдарованих учнів;
- здатність виявляти особливі освітні потреби або труднощі в навчанні;
- самокритичний підхід до діагностики та оцінки навчання учнів, включаючи визнання впливу на це навчання та очікування;
- готовність сприяти моральному і духовному добробуту учнів.

Саме ці якості є цілями для безперервного процесу самовдосконалення та підвищення кваліфікації вчителя географії. І саме тому вважається, що коли вчитель володіє вище вказаними якостями, то він є грамотним висококваліфікованим викладачем.

Отже тема підвищення професійної майстерності вчителів не нова і дуже актуальна. Тому що в сучасній інформаційній епосі розширення можливостей вищої освіти є важливим показником підвищення професійного зростання вчителів.

В розглядані цієї проблеми брали участь багато дослідників, у тому числі Кондрашова Л., яка написала, що педагогічний професіоналізм – це комплексна ознака, яка включає вимоги до особистості сучасних вчителів та особливості педагогічної діяльності [10].

Сластенін В. А. писав, що висока форма професійної цілеспрямованої особистості педагога характеризується його майстерністю. Головний показник майстерності – це володіння спеціальним загальним умінням [21].

Т. Ф. Бугайко називає майстерність «досконалим вмінням робити щонебудь» [1].

Цією темою займалися також Сухомлинський В.О., Кузьмина Н. В., Щербаков А.І. та інші.

У процесі роботи над цим розділом ми поговорили про педагогічний професійний рівень, професійну якість, кваліфікацію, систему роботи, спрямовану на підвищення професійного рівня вчителів географії. Визначили сутність питання про підвищення професійного рівня та шлях підвищення кваліфікації педагогів, виділили основні умови для роботи з підвищення кваліфікації педагогів, ознайомились з нормативно-законодавчою документацією про підвищення кваліфікації педагогічних працівників, а також розглянули основні питання та очікувані результати від підготовки, перепідготовки та процесу підвищення кваліфікації вчителя географії в сучасній освіті.

Процес підвищення кваліфікації викладачів географії є необхідною складовою сучасного освітнього процесу в Україні. Це безперервний процес набуття нових знань викладачів, що підвищує не тільки їх індивідуальний професійний рівень, і й рівень їх навчальних закладів, освіти і науки в цілому.

Система підвищення професіоналізму є складною, комплексною і динамічною системою як зі сторони організації, так стосовно змісту й методичної структури» [10,15,26].

ВИСНОВКИ

Як відомо, система освіти не тільки постійно адаптується до соціально-економічного становища країни, а й лідирує в цих процесах, формуючи сутність і кадри, тому ми не можемо відставати від найкращих моделей, стандартів і тенденцій.

Досвід останніх років показав, що освітня реформа – це постійний процес поступових змін з метою національного розвитку, який можливий лише за умови особистісного зростання та розвитку кожного громадянина. Тому сьогодні виникає потреба у підвищенні професіоналізму вчителів як системи та пошуку оптимального шляху підвищення професіоналізму педагогічної діяльності вчителів.

У своїй роботі ми виявили теоретичні підґрунтя проблеми організації роботи з підвищення кваліфікації та самоосвіти вчителя географії: розкрили сутність проблеми, розглянули теми щодо професіоналізму та педагогічної майстерності з позицій видатних учених і педагогів, за допомогою чого змогли визначити ключові якості викладання як основні характеристики сучасного вчителя.

Також в даній роботі ми дуже детально ознайомилися з процесом самоосвіти викладача, як з одним із основних форм підвищення професійної майстерності, з нормативно-законодавчою документацією підвищення кваліфікації педагогічних працівників. До того ж ми визначили основні шляхи підвищення кваліфікації та самоосвіти вчителів географії, та визначили умови, за яких цей процес може бути максимально ефективним.

Тому можна сказати, що питання підвищення кваліфікації та самоосвіти вчителів географії, як і будь-якого іншого викладача з любого предмету в тому числі, сьогодні є дуже актуальними, адже відповідальність за новітню освіту може виконати лише вчитель, який не лише добре підготовлений, а й здатний протягом усього життя постійно вдосконалювати свої здібності та професійні навички.

Тому в сучасних умовах йдеться про створення цілісного континууму, який безперервно науково-методично підтримує професійний розвиток вчителів, запроваджуючи такі форми роботи, які спонукають вчителів творити, досліджувати, навчатися та самовдосконалюватися.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антологія педагогічної думки Української РСР / Упоряд. Н. П. Каленіченко. М.: Педагогіка, 1988. 435 с.
2. Бурлука О. В. Самоосвіта особистості в інформаційному суспільстві. Основи духовного життя українського суспільства та розвиток особистості: матеріали наук. конф. за підсумками виконання комплексної цільової програми (м. Харків, 11-12 жовтня 2004 р.). Харків: Нац. юрид. акад. України, 2004. С. 105-108.
3. Буряк В. Розвиток професійно–педагогічних якостей у системі безперервної освіти, К.: Вища школа. 2005, № 2. С. 50-58.
4. Гонтаренко Л. Хто здатен сприяти освіті інших. Самоосвітня діяльність як складова професійного зростання педагога в сучасних умовах. Управління освітою. 2013, № 7 (307). С. 4-12.
5. Дубасенюк О. А. Методи формування професійної умілості майбутніх вчителів. Шлях освіти. 1998, № 3. С. 37-40.
6. Каптан Т. М. Самоосвітня діяльність педагогів у системі науково-дослідницької роботи школи. Управління школою. 2013, № 7-9 (379-381). С. 85-95.
7. Кисельова О.Б. Самоосвіта як невід’ємна складова підготовки вчителя до професійної діяльності в умовах профільного навчання. Педагогічні науки : зб. наук. праць. Суми : Видавництво Сум. ДПУ, 2009. № 1. С. 65-72.
8. Ключко А. Самоосвітня діяльність вчителя як педагогічна проблема. Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблема і пошук: зб. наук. праць / за ред. Т. І. Сущенко та ін. Київ-Запоріжжя. 2005, Вип. 36. С. 266-273.

9. Колос Ю. Розвиток самоосвітньої компетентності майбутнього вчителя засобами інформаційних технологій. Імідж сучасного педагога. 2011, № 8-9 (118-119). С. 55-57.

10. Кондрашова Л. Методика підготовки майбутнього вчителя до педагогічної взаємодії з учнями. "Прометей". 1990. 46 с.

11. Корнєєв В.П. Робота вчителя географії з підручником географії // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. пр. Інститут педагогіки АПН України ; Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк: РРВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007, Вип. 7. С. 356-361.

12. Костер Б. Підвищення професійного саморозуміння: дослідження самонавчання вчителів за допомогою біографії, основної рефлексії та діалогу, Вивчення педагогічної освіти. 2014. С. 86-100.

13. Крисюк С. В. Підвищення кваліфікації педагогічних кадрів як система Педагогіка і психологія. 1995, № 2. С. 37-46.

14. Зеленська Л.І. Негативні сторони використання Інтернету в географічній освіті. Комп'ютерні технології та Інтернет у географічній і картографічній освіті: зб. матеріалів XVI Міжнародного науково-методичного семінару. Харків, 2007. С.84-86.

15. Марченко І.А. Самоосвіта педагога як складова моделі розвитку ключових компетентностей учителів початкових класів у післядипломній освіті. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://innovacoipppo.edukit.kr.ua/>.

16. Можливості для вчителів: підвищення кваліфікації. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/mozhливosti-dlya-vchiteliv>.

17. Нормативно-законодавча документація підвищення кваліфікації педагогічних працівників. [Електронний ресурс]. Режим доступу: до сайту: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-pidvishennya-kvalifikaciyi-pedagogichnih-pracivnikov-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>.

18. Никоненко Н. Сучасні форми самостійної роботи у підготовці педагогів колекційної освіти . Імідж сучасного педагога. 2014, № 4 (143). С. 17-20.
19. Про підвищення кваліфікації вчителів. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.pedrada.com.ua/article/2355-kontsept-pdvishchennya-kvalifikats-vchitely>.
20. Рафальська О. Д. Самоосвітня діяльність – складова професійного росту педагогів. Педагогічна майстерня. 2012, № 9 (21). С. 43-47.
21. Сластенін В. А. Формування особистості вчителя радянської школи в зачісі професійної підготовки. М.: Просвітництво, 1986. 141 с.
22. Стасенко В. Самоосвіта вчителя – запорука педагогічної творчості. Директор школи (ж.). 2011, № 5 (53). С. 16-33.
23. Тоболін В. А. Самоосвітня діяльність вчителя: вимога чи необхідність. Історія та правознавство. 2013, № 14-15 (330-331). С. 5-7.
24. Чельтер Н. Самоосвіта й професійна компетентність учителя. Завуч. 2014, № 7 (529). С. 11-16.
25. Шульман Л. Істина та наслідки: Дослідження та політика в дослідженні педагогічної освіти. Журнал педагогічної освіти. 2004, №53. С. 248-253.
26. Шуканова А. Самоосвітня діяльність вчителя географії як фактор формування професійної компетентності. Імідж сучасного педагога. 2011, № 8-9 (118-119). С. 113-115.